

את עצמו בכל מעשיו, כענין שאמרו חז"ל אף אם כל העולם כולם אומרים עליך צדיק אתה הוי בעיניך כרשע, כי כולם רואים רק לעינים ובאמת הכל הוא אחר כונת הלב...!

(מתוך אור יחזקאל ח"א אגרת רעח)

ע"ע שם ח"ו עמ' כט-ל.

'מתשובת מהר"ר מנחם בסימן קב, מה שנוהגין בשבת לבקר אצל תינוק הנולד, משום שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא בפרק המפלת וכו' עכ"ל. ונראה משום הכי ניתנה מילה לשמנה בימים – אחר שעברו ימי אבילות' (דרישה יו"ד סוסי רסד. וע"ש בסי' שה סק"ג שהיה המנהג בנוסף על הביקור בליל שבת לילך בשבת שחרית אצל היולדת).

דף לא

'תנא המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים. מנא ידע? אלא אמר אביי משמש והולך ושומר פתאים ה'. מלשון 'אלא אמר אביי' משמע שאביי חולק וסובר שאין איסור כלל לשמש ביום תשעים אף אם ידוע מתי הוא. תדע, שהרי זמן עונה לטיילין בכל יום ולא מצינו שאסרום לשמש בסמוך ליום התשעים – אלא משמע שמוטר לגמרי.

וטעם הדבר, כיון שהוא דבר טבעי והרי לא אסרה תורה מלשמש או, הרי זה כמו הבטחה שלא תסתכן בגלל התשמיש אם אינה חייבת עונש (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א סג, א).

ויש מי שכתב שאביי לא נחלק על הברייתא אלא יתכן שבדורות הקדומים היו נזהרים בדבר, ואחר כך שנתמעטו הלבבות ורוב בני אדם לא היו בקיאים לידע מתי התחיל העיבור, שוב אין חוששים לסכנה, כעין שאמרו במקום אחר (שבת קכט:): כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה'. אמנם יש מקום לזהירות למי שבקי בדבר וידוע הזמן. 'אנן בכלל שומר פתאים ה', ושומר ישראל ישמור שארית ישראל' (שבט הלוי ח"ג קיג).

'אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי...'. כן דרכו של רב פפא בהרבה מקומות בש"ס, להביא פתגמים ומשלים השגורים בפי העם (מפורט ביוסף דעת סנהדרין צו. ע"ש).

'ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע, אמר: מי שהוא קדוש ומשרתיו טהורים וקדושים יציין בדבר זה?!...! – ובאמת מי שהוא קדוש, אצלו אין זה ערוה ודבר של גנאי ובושה כלל, וכאדם הראשון קודם החטא שהיו ערומים ולא יתבוששו (עפ"י קדושת השבת לר"צ הכהן, ו). ע"ע רסיסי לילה כו.

'היסוד להשראת השכינה בישראל הוא המשפחה. וקדושת ישראל אינה מתחילה עם קיום המצוות של ילד המתחנך אלא עם הזרע שממנו מתהווה הולד, וכך מקובל אצלנו מרבתינו חכמי האמת, כי הזיווג וההולדה עצמם, היינו המצוה הראשונה בתורה, יכילו להיות ענין של קדושה ורוממות, וכמו שבתקיעת שופר והתעלות הקהל בראש השנה ממשיכים הארה ונקודה נעלה מגנזי מרומים, כצורת השנה הבאה, וכמו שהתשובה מעומקא דלבא ממשיכה הארה של שליחה ומחילה ביום הכפורים, כך ממשיך הזיווג באהבה ומתוך 'שכינה ביניהם' נשמה נעלה על הולד הנוצר!

זוהי הרוממות והעבודה שבחיי משפחה של תלמיד חכם שידע להמשיך את השכינה אל תוך ביתו ועל משכבו (עיין ראשית חכמה שער הקדושה פט"ז באריכות). – השגחה פרטית מיוחדת שוררת ומורגשת בתוך ביתו של ת"ח. משאת-נפשו, שלא להשאיר את מאורעות חייו הנכבדים בידי המקרה. 'כל כח התפשטות הרע בעולם הוא מצד התעלמות השגחתו ית' ומראים כאילו הכל במקרה. וזהו שורש הרע וכל כח עמלק שהוא ראשית גויים דכתיב ביה אשר קרד, שרצה להכניס בישראל דבר זה, ורז"ל דרשוהו לשון קרי, כי גם זה נקרא בלשון הכתוב מקרה לילה, שכאשר אינו בקדושה ולשם מצוה רק ע"י היצר הנקרא רע – נחשב ל'מקרה', שעושה כביכול עין של מעלה כאילו אינו רואה, שעל דבר זה נסמית עינו של אותו רשע שאמר מי שהוא קדוש וטהור וכו' (תקנת השבין לר' צדוק הכהן, ירושלים, תשי"ד עמ' קט).

כשהשגחה עליונה מורגשת בביתו של ת"ח ובחיי המשפחה, והחיים מסודרים בסדר אלקי קדוש, סדר זה נקרא 'טהרת המשפחה'.

– אין שכלו של הגדול שבאומות העולם משיג זאת: בדברים כאלה – השגחה עליונה? בחיי המין – סדר אלקי?

דרש ר' אבהו מאי דכתיב מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל? מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה. חז"ל מגלים בזה כי דוקא ברגע זה של התהוות האדם מרוכזה ההשגחה העליונה, כי הקב"ה 'יושב' – סימן להנהגה קבועה – וסופר כל טפות זרעם של ישראל ומחכה לטפה הקדושה המסוגלת להיות לצדיק.

זאת לא השיג בלעם: ששם ישנה תכלית הקדושה – ושם – השגחה עליונה מיוחדת, בדברים שהם בעיני הגויים תכלית השפלות והבהמיות – זהו אך ורק סוד מסודות התורה ההופכת גוף, תאוה, יצר ומין לרוממות של קדושה, השגחה – ושכינה' (מתוך עלי שור ח"א עמ' רנו-רנז).

'אשה מזרעת תחילה...' ע' במצוין לעיל סוף דף כה. עוד בענין מהות הורע אצל האשה בדרו"ל – ע' חזון איש יו"ד קד,ג.

זיהיו בני אולם אנשים גבורי חיל דורכי קשת... מתוך שמשהין עצמן בבטן כדי שיזרעו נשותיהן תחלה שיהיו בניהם זכרים...'. הקשה הראב"ד ממה שאמרו (בנדרים כ) על רבי אליעזר שהיה דומה בשעת מעשה כמי שכפאו שד כלומר מקצר בתשמיש, ואילו כאן אמרו שמעלה היא לשהות. ותירץ: כל המעשים שהם לשם שמים טובים הם; מי שידוע בעצמו שיאריך ולא תכנס בו מחשבה אחרת ומשהו עצמו כדי שתהנה האשה ממנו ותזרע תחילה – הקב"ה משלם לו בנים זכרים. ומי שאינו בוטח בעצמו וממהר כדי להנצל מן החטא – גם הוא עושה מצוה והקב"ה נותן לו זכרים (מובא במגן אברהם רמ סקכ"א).

'בענין מהות הזווג הקדוש והטהור על פי דעת תורתנו הקדושה, העיקר הוא לאחוז בסוד מי השלח ההלכים לאט... [והוא סוד 'ותבא בלט' הנאמר ברות שתרגומו 'ברז' ופרש"י 'בנחת']. וכן מובא בשם הבעש"ט זי"ע שעיקר עכוב הגאולה הוא מפני שאין מאריכין ב'אהבת עולם' לפני היחוד, לעורר האהבה וכן לפני דבקות הזווג' (מתוך שכינה ביניהם לגר"י גינזבורג שליט"א, עמ' קעו ואילך ועמ' קצז).

(ע"ב) 'כיון שבא זכר בעולם בא שלום בעולם שנאמר שלחו כר מושל ארץ. זכר – זה כר'.
רש"י: 'כר' – מנחה, דהיינו סימן שלום. ויש לרמוז עוד: מושל – אותיות שלום (שכינה ביניהם עמ' רה. ע"ש באורך ע"ד הסוד והרמז).

ומפני מה אמרה תורה זכר לשבעה ונקבה לארבעה עשר? זכר שהכל שמחים בו מתחרטת לשבעה, נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לארבעה עשר. החיד"א (בספרו 'פתח עינים') עמד על טעם הדבר, וכן על מה שתקנו לברך 'שלא עשני אשה', והלא 'בכל דור ודור ימצאון נשים צדקניות חסדניות ובעלות מזל הפלא ופלא, וכמה בנים הקדיחו תבשילם אשר במעדר יעדרון מכל טוב השחיתו התעבירו וחבל על דמשתכחין' – 'אפשר לפי שהתורה כלי חמדתו של הקב"ה והזכרים נצטוו בתלמוד תורה והנשים פטורות, מלבד כמה מצוות שפטורות הנשים, ומשום הכי כבודו של הקב"ה בזכרים, לכן כולם שמחים כאשר בנים יולדו'. (ע"ש טעם נוסף, וכן במהרש"א ובעיון יעקב כאן, ובתורה תמימה ויקרא יב, ב. וע"ש בספר פלא יועץ ערך 'בת').

[כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד מט), בתוך דבריו אודות הנשים 'השאננות והחשובות' החברות בתנועת נשים למען שיווי זכויותיהן: 'ושנית צריך לדעת כי אין זה בשביל שנשים פחותות במדרגת הקדושה מאנשים, דלענין הקדושה שוות לאנשים לענין שייכות החיוב במצוות, שרק מצד הקדושה דאיכא בישראל הוא ציווי המצוות, וגם לנשים נאמרו כל הקראי דקדושה, בין תחילת תנאי קבלת התורה... ובין ואנשי קדש תהיון לי... ורק שהוא קולא מאיזה טעמי השי"ת שרצה להקל לנשים כדלעיל, ולא מצד גריעותא ח"ו. ובהחייבים בין איש לאשתו איתא חיוב הכבוד על האיש לאשתו ועל האשה לבעלה בלא שום חילוק, והרבה מהנשים שהיו נביאות ויש להן כל דיני נביא שבאנשים, ובהרבה דברים נשתבחו, בין בקראי בין בדברי חז"ל, יותר מלאנשים, וליכא שום זלזול בכבודן ובכל דבר בזה שנפטרו מלימוד התורה וממצוות שהזמן גרמן, וליכא כלל שום סיבה להתרעם כלל...']

(מתוך הדברים יש ללמוד לכאורה שבנכרים אין חילוק דיני קדימה בין אנשים לנשים, שהרי החילוק בישראל נובע מריבוי מצוות וממצוות תלמוד תורה של האנשים, וזה אינו בבן נח. וכן צדד בספר אמת ליעקב לגר"י קמינצקי זצ"ל פר' נח ו, יח, וע"ש וירא יט, יב).

ע"ש במובא ביוסף דעת קדושין לד.

תניא היה רבי מאיר אומר: מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל בה וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה'. ברור ופשוט שאין לטעם זה נפקותא לדינא, ואף פנויה שאין לה בעל טמאה נדה – 'שכל הטעמים שנאמרו במצוות לא שייכים לדינא אלא שגם טעם זה יש בהמצווה, כדהוכחתי מטעם רבי מאיר בתכלת משום שדומה לים וכו' דאינו כולם לדינא, כדחזונון שבגד שכולו תכלת נמי חייב. וכל שכן טעמים דנזכרים במורה נבוכים ובפי' רמב"ן והחינוך, שאינם נוגעים כלל לדינא...' (מתוך אגרות משה יו"ד ח"ד יד, עמ' קעו – דלא כסברת התורת השלמים. וע"ש בספר יערות דבש ח"א דרוש ג לו' אדר (ד"ה שמעו נא), דברי מוסר ותוכחה אודות אנשים המקלים בהרחקות מנדה פנויה).

מכאן ועד דף נט כתב הרה"ג ר' יהודה לביא בן דוד שליט"א מירושלים

פרק רביעי; דף לא

אחל פרק בנות כותים / אלקטה מעט פיתים / ובדרך חתחתים / ינחני משנה עיתים

'בנות כותיים' – וקשה אמאי לא קאמר 'בני כותיים', דהא גזרו עליהם שיהו זבים (תוספות חכמי אנגליה, וביאר המהדיר שם, שכמו שבבנות כותיים גזרו שיהיו יותר מנכריות, שנכריות טמאות מגיל שלש ובנות כותיים מעריסתן, – הו"ל לגזור גם בבני כותיים שיטמאו מעריסתם, יותר מבני כותיים שגזרו שמתמאין מגיל תשע [כדאיתא בעבו"ז לו ע"ב]).

'בנות כותיים' – כל משנה זו היא למ"ד כותים גרי אמת הן, ובזמן שהיו מחזיקים בתורה ומדקדקים בהרבה מצוות כישראל [ואעפ"כ החמירו עליהם בכמה דברים כגויים, כיון שלא קיבלו פירושי תושב"ע (מאיר)], אבל למ"ד גרי אריות הן [שנתגירו מחמת פחד] וכ"ש לאחר שבדקו ומצאו להם כדמות יונה בראש הר גריזים שעובדים אותה – הרי הן כגויים גמורים לכל דבר, בין לענין טומאה וטהרה ובין לשאר דינים שבתורה, אין הפרש בינם לבין הגויים כלל (רמב"ם בפיהמ"ש, ר' עובדיה מברטנורא, תוספות). אמנם יתכן ויש לתרץ לשיטת ר' יוסי שגם אם סוברים גרי אריות הם – שאפילו הכי החמירו בהם יותר כדי שלא יטמעו בהם כיון שהם שייכים לישראל יותר ומצויים אתם ביחד ונוהגים במקצת תורות ישראל (תוספות, תוס' הרא"ש, רשב"א, ריטב"א, מאירי, שיטת הקדמונים עבו"ז לו ע"ב בשם תוס' שאנץ). אלא שהרמב"ם לא ס"ל תירוץ זה דהרי השמיט הלכה זו, ובפ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י השוה כל מי שאינו ישראל לגויים, ואם איתא – ליחוש בהם משום טימוע, אלא על כרחך עשאו כגויים לכל דבריהם אפילו לקולא. ועי' מש"כ אחי וראש הרא"ב ביוסף דעת' (חלק ע, חולין ג ע"א, עמ' 16).

ואעתיק בנידון זה את לשון החזו"א (יר"ד סי' קיט [סט] או' ב-ג) שהן קילורין לעיניים: ונראה דענין גירות אינו אלא למאמין ביסודו שצוה ה' את ישראל חוקים ומשפטים ע"י משה נביאו והבדילים מכל העמים ומסר להם כי יכולים לקבל גרים מכל העמים ע"י מילה וטבילה וקבלה, והנה נכנס בזה לתורת עם הישראלי לכל דורותיו עד העולם. אבל אם אינו מאמין בכל זאת, אלא שמקבל עליו להתנהג ע"פ חוקי התורה מפני שהנהגה הזאת מטיבה אותו או מצלת אותו מן ההיזק – אין זו קבלת גירות וכו'. ומ"ד גרי אמת הן צ"ל שהיו מאמינים בכל זאת וקבלו עליהם גירות שלא היו ניצולין בענין אחר, ואע"ג שהיה מחמת אונס האריות – הווי גרים. ומ"ד גרי אריות הן סבר דלא קבלו גירות או שלא היו מאמינין בענינו. ולכו"ע מלו וטבלו ובבי"ד. ופלוגתא חכמינו ז"ל בענין הכותים שבזמניהם תלוי בענין גירות אבותיהם, שאף אם הם לא יאמינו, כיון שגירות אמותיהן היתה גירות גמורה – הרי הן כמומרין, ואם גירות אבותיהן לא היתה גירות גמורה – אף אם הבנים יאמינו בענין ויחזיקו עצמן כישראלים, הרי הם צריכים גירות מחדש. והנה תנא דמתניתין סבר דגרי אמת הן, אלא שהרחיקו חכמינו ז"ל אותן שהיו בדורם ע"י הנהגתם הרעה והגבילום בדינים מיוחדים לפי גדרם ופרצתם בכל מצוה ומצוה ממצוות התורה, והנה תעו בענין איסור נדה לישב על כל דם וכו'. עכ"ל.

נחלקו הראשונים אם גזירת 'בנות כותיים' היא בכלל 'י"ח דבר' שגזרו חכמים במשנה בפ"ק דשבת, ע"י ברמב"ן בסוגיין וברשב"א שבת שם, ותליא בגירסאות בגמרא שם (שבעל המאור והגר"א לא גרסו גזירת בנות כותיים שם טו ע"ב). והרמב"ם בפיהמ"ש שם לא מנאה בכלל י"ח דבר, וי"ל לפ"ז שפיר דקאי לשיטתו וסובר דבזה"ז ליתא לגזירת 'בנות כותיים', אבל למי שמונה שם גזירת 'בנות כותיים' בכלל י"ח דבר – א"כ אין יכולים כבר לבטל הגזירה, כדאיתא בגמרא עבו"ז לו ע"א (פתחי נדה לא ע"ב, ועע"ש לב ע"א). ובוזה יתורץ מה שהקשו החוות דעת ומי נדה ושיירי טהרה (סי' כה) מאיפה יש כח לחכמים אחרונים לבטל גזירת הכותים אף לקולא (ולא דמי להלכות ריבית ששם אפשר להקל מכח הפקר בי"ד הפקר). ועי' בערוך לנר שלדעת הרמב"ם כותי אינו מטמא במת – כגוי גמור, ואין חוששין לקידושיו (ודלא כהב"י אהע"ז סי' מד בשם הגאונים) וא"צ לעשר (עי' פיהמ"ש לה' עובדיה מברטנורא דמאי פ"ו מ"ט). וצ"ע (מים חיים).

'גדות מעריסתן' – ומבואר בגמרא שיושבות על כל דם ודם, ומצרפות בחשבון דם טמא לדם טהור, וא"כ לפעמים יקרה שישבו על דם טהור, וכשיראו דם טמא לא יתחילו לשבת מחדש וכו', ע"ש. ויש להקשות תיפוק ליה משום דאינן טובלות, דהא טבילה לא כתיבא להדיא בתורה, ואין לומר דהוחזקו נשותיהן לטבול, דהא קי"ל דאם זה לא כתוב בתורה לא מהני מאי דאחזקו אצלם וי"ל שדוקא לגבי הלכות שחיטה שלא כתובים כלל בתורה – בזה לא מהני שהחזיקו, אבל הלכות טבילה דאסמכוה אקרא, וגם מצאו לזה קל וחומר, – אם החזיקו בה מהני (מהר"י שפירא).

דף לב

'ומה טעם אין מיבמים' – פרש"י: 'ויגדלו יחד'. לכאורה קשה מה בא רש"י לומר 'ויגדלו יחד'. וי"ל דרש"י לשיטתו (קידושין יט) דקטן בן תשע שנים קונה יבמתו דבר תורה, אלא תקנו חכמים שאינו אלא כמאמר ולכשיגדיל יבעול (כדלהלן מה ע"ב), ולכן הקשו כאן מה טעם אין מיבמים, הרי הם יכולים לגדול יחד, שהרי אין איסור בביאתו, דחשיב בר הקמת שם (יבמות קיא), ולכשיגדיל יבעול (ערוך לנר, ועי'). ויש לומר בפשיטות דרש"י נקט כן ע"פ לשון המשנה ביבמות קיא ע"ב 'יבם קטן שבא על קטנה – יגדלו זה עם זה' (מהר"י שפירא).

'תרומת חו"ל' – וה"ה סוריא (רמב"ם פ"ה מהל' ביכורים ה"י, שו"ע יו"ד סי' שכב סעי' ה), וי"א דבסוריא אין מתירים (הרמב"ן בהל' חלה), וי"א דבכל המקומות הסמוכים לארץ ישראל אין להתיר אלא רק בבבל שרחוק קצת מא"י ולא יתחלף בתרומת הארץ (ר"ש פ"ד חלה מ"ה, תוס' בכורות כו וחולין קד, רא"ש הל' חלה סי' ד, וכן מצדד הרשב"א בפסקי חלה שער ד, אור זרוע הל' חלה סי' רנא). אבל במקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל – לכו"ע אין להקל בזה (רמב"ם פ"ה מהל' ביכורים ה"ח).

'אין תרומת חו"ל אסורה אלא במי שטומאה יוצאת עליו מגופו' – לפיכך כהן קטן שעדיין לא ראה קרי, וקטנה שעדיין לא ראתה נדה אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה, שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהן (רמב"ם פ"ז מהל' תרומות ה"ט). ולכן היו רבים נוהגים בחו"ל לתת תרומה וחלה לכהן קטן פחות מתשע שנים, עי' בשו"ע (יו"ד סי' שכב סעי' ה) וברמ"א (או"ח סי' תנו סעי' ב), וגם מותר לכהן מעל גיל תשע שנים – שטבל לקריו [לדעת הראב"ד רק אם אין כאן קטן פחות מגיל ט'], אלא שנחלקו אם צריך הערב שמש (עי' רמב"ם שם ותוס' כאן ובשו"ע ונו"כ שם, ובדרך אמונה עהרמב"ם שם בציון